

Etuuksien ja palvelujen suunnitteluyksikkö
Rita Lääkkölä ja Katri Sillanpää

12.11.2024

KELA 7270/2024

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijalausuntopyyntö 7.11.2024 / Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta (HE 126/2024 vp)

Kansaneläkelaitoksen asiantuntijalausunto

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Kansaneläkelaitokselta (Kela) asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta (HE 126/2024 vp).

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi yleisestä asumistuesta annettua lakia ja eläkkeensaajan asumistuesta annettua lakia. Esityksen mukaan yleisen asumistuen määräytymisperusteisiin palautettaisiin varallisuusharkinta ja yleisessä asumistuessa huomioon otettavia enimmäisasumismenoja koskevaa kuntaryhmitystä tarkistettaisiin. Yrittäjän tuloja koskevaa säännöstä täsmennettäisiin. Lisäksi yleiseen asumistukeen tehtäisiin joitain teknisluontoisia täsmennyksiä. Eläkkeensaajan asumistuen määräytymisperusteita muutettaisiin siten, että omaisuuden ja tulojen vaikutusta kiristettäisiin.

Kela kunnioittaen lausuu esityksestä seuraavaa:

Kela pitää hallituksen esitykseen kirjattua tavoitetta tasapainottaa julkista taloutta ymmärrettävänä ja painavana perusteluna sosiaaliturvan muutoksille. Kun huomioidaan tavoite julkisen talouden säästöille sekä tavoite etuusmenojen mahdollisimman oikeudenmukaiselle kohdentumiselle, voidaan esimerkiksi varallisuusharkinnan palauttamisessa yleiseen asumistukeen ja eläkkeensaajan asumistuen tulojen ja omaisuuden vaikutuksen kiristämisessä nähdä pyrkimys suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen.

Esitetyt kuntaryhmämuutokset pienentävät yleistä asumistukea saavien ruokakuntien käytävissä olevia tuloja, koska suurella osalla kuntaryhmästä II kuntaryhmään III siirrettävissä kunnissa asuvista ruokakunnista enimmäisasumismenot ylittyvät jo tällä hetkellä. Lisäksi osalla ruokakunnista enimmäisasumismenot eivät ole kuntaryhmässä II ylittyneet, mutta ne ylittyvät kuntaryhmässä III. Enimmäisasumismenojen pienentäminen siis pienentää ruokakuntien saamaa yleistä asumistukea, jolloin ruokakuntien tulee kattaa aiempaa suurempi osuus asumismenoista muista tuloistaan. Se, kuinka paljon ruokakuntien tulot pienenevät, riippuu kotitalouden koosta, tulotasosta sekä asumismenoista.

Toimeentulotukea saavilla noin 5 500 ruokakunnalla toimeentulotuki kompensoi yleisen asumistuen pienenemistä, ja lisäksi toimeentulotuen saajien määrän on arvioitu lisääntyvän tässä esityksessä esitettyjen muutosten johdosta 200 kotitaloudella. Muutokset siis lisäävät yleistä asumistukea saavien ruokakuntien riippuvuutta toimeentulotuesta ja siirtävät myös uusia saajakotitalouksia toimeentulotuen piiriin. Kela ei pidä nykyiseen lainsäädäntöön kirjattujen tavoitteiden valossa toivottavana, että viimesijaisen toimeentulotuen käyttö lisääntyy, eikä myöskään sellaista kehityssuuntaa, jossa asumismenojen osalta täydentävän toimeentulotuen tarve kasvaisi. Tällainen kehitys lisäisi asiakkaille aiheutuvaa byrokratiaa, ilman asiakkaan arkeen perustuvaa syytä.

Yleisessä asumistuessa huomioon otettavien varallisuuserien osalta hallituksen esityksessä on todettu, että huomioon otetaan kiinteistöt, ei kuitenkaan omassa käytössä olevia vapaa-ajan asuntoja. Kelan on esityksessä todetulla tavalla mahdollista erottaa vapaa-ajan asunnot muista kiinteistöistä verotustietojen avulla. Tulkinnanvaraiseksi kuitenkin jää, milloin vapaa-ajan asunto on omassa käytössä ja milloin ei. Onko esimerkiksi mökin vuokraaminen yhden kuukauden ajalle sellainen seikka, että kiinteistön ei katsottaisi enää olevan omassa käytössä oleva? Ehdotettu muotoilu jättää paljon harkinnanvaraa ja lain soveltamisessa ratkaisu- ja oikeuskäytännöllä tulisi olemaan iso merkitys. Lainvalmistelun aikana Kela on esittänyt, että 13 §:n säännöskohtaisiin perusteluihin kirjattaisiin tarkemmin, milloin vapaa-ajan asunnon katsotaan olevan omassa käytössä. Kela toimeenpanijana toivoo, että tähän saataisiin valiokunnan näkemys.

Kiinteistöjen huomioon ottamisen osalta on selkeää ottaa kiinteistön arvo huomioon verotuksessa vahvistetun mukaisena. Joissain tilanteissa ruokakuntaan kuuluva henkilö on kuitenkin voinut hankkia tai saada kiinteistön viimeisimmän verotuksen jälkeen, jolloin kiinteistön verotusarvo ei selviä henkilön verotustiedoista. Tällöin Kela voinee kuitenkin selvittää kiinteistön arvon Verohallinnolta.

Esitysluonnoksessa esitetyt muutokset vaikuttavat Kelan toimintaan monin eri tavoin. Yleisen asumistuen varallisuusharkinnan palauttaminen lisää Kelan työmäärää, sillä yleisen asumistuen käsittelyssä tulee ottaa huomioon kokonaan uusia määräytymisperusteita, ja käsittelijän tulee myös manuaalisesti laskea etuuden määrään vaikuttavan omaisuuden määrää.

Yleiseen asumistukeen ja eläkkeensaajan asumistukeen esitetyt muutokset lisäävät Kelan etuuskäsittelyyn kuluvia toimintamenoja vuositasolla alustavan arvion mukaan vuodesta 2026 alkaen noin 4,8 miljoonaa euroa. Alustavan arvion perusteena on varallisuustietojen selvittämisen ja arvioinnin sekä asiakkaiden neuvontatilanteiden työmäärän lisääntyminen. Toimintakuluarvio sisältää oletuksena opiskelijoiden siirtämisen takaisin asumislisäjärjestelmän piiriin. Arviossa on otettu huomioon sekä yleisen asumistuen että eläkkeensaajan asumistuen oletettu saajamäärien vähentyminen lainmuutoksen johdosta.

Lisäksi lainmuutoksesta aiheutuu vuosina 2024-2025 kertaluontoisia kustannuksia mm. etuusohjemuutoksista, koulutuksista, lomake- ja järjestelmämuutoksista sekä tiedottamisesta.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025. Kansaneläkelaitos on ollut mukana hallituksen esityksen valmistelussa ja lakien toimeenpano on mahdollista esitetyllä aikataululla. Kela pyytää kuitenkin kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että lakien lopullinen sisältö varmistuisi mahdollisimman pian, jotta vuodenvaihteeseen ajoittuvien tarkistus- ja myöntöpäätösten antaminen ei viivästyisi ja aiheuttaisi asiakkaille takaisinperintöjä tai toimeentulon epävarmuutta.

Pasi Pajula
osaamiskeskuksen päällikkö

Heli Hänninen
osaamiskeskuksen päällikkö